

ВІДГУК

офіційного опонента – доктора педагогічних наук, професора Матвієнко Олени Валеріївни на дисертацію Козак Людмили Василівни «Теоретико-методологічні засади підготовки майбутніх викладачів дошкільної педагогіки і психології до інноваційної професійної діяльності», що подана на здобуття наукового ступеня доктора педагогічних наук із спеціальності 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти

Актуальність дисертаційного дослідження та зв'язок із планами відповідних галузей науки. Головною рисою нової парадигми освіти є збереження і розвиток творчого потенціалу людини, її спрямованості на самовизначення, стабільно активної життєдіяльності у змінних соціальних умовах, готовності до сприймання і розв'язання нових завдань.

Інноваційна педагогічна діяльність є предметом дослідження багатьох українських науковців, але проблема теоретико-методологічного обґрунтування підготовки викладачів дошкільної педагогіки і психології до інноваційної професійної діяльності ще не знайшла повного вирішення в педагогічній науці. Стратегія інноваційних процесів у сучасній освіті України передбачає суттєву реорганізацію наявних педагогічних систем, осмислення цінностей, цілей і змісту їх діяльності та перехід від усталених стереотипів, неефективних шаблонів і жорстких форм до творчої ініціативи й індивідуальної відповідальності педагогів у проектуванні й організації педагогічного процесу.

Саме тому у підготовку майбутніх викладачів мають бути закладені інноваційна модель освіти та новітні педагогічні технології, оскільки сучасний педагог не може діяти, не оновлюючи методів навчання і не пропонуючи інноваційних рішень професійних завдань. Зазначене зумовило вибір теми наукового дослідження та його актуальність.

Рецензоване дослідження виконано згідно з науковою темою Київського університету імені Бориса Грінченка «Філософські, освіто логічні та методологічні засади компетентнісної особистісно-професійної багатопрофільної університетської освіти» (реєстраційний номер

0110U006214). Тема дисертації затверджена Вченою радою Інституту педагогічної освіти і освіти дорослих НАПН України (протокол № 5 від 31 травня 2010 р.) та узгоджена в Раді з координації наукових досліджень у галузі педагогіки і психології НАПН України (протокол № 5 від 15 червня 2010 р.).

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновки і рекомендації. Основою метою дослідження дисертантка обрала обґрунтування теоретико-методологічних засад підготовки майбутніх викладачів дошкільної педагогіки і психології до інноваційної професійної діяльності в умовах магістратури вищого навчального закладу. Відповідно до мети дисертаційної роботи було визначено вісім завдань, для реалізації яких автором проаналізовано велику кількість психолого-педагогічних джерел – 510 найменувань, із них 20 – іноземною мовою.

Об'єкт і предмет дисертаційного дослідження адекватні меті та завданням роботи. Дисертаційне дослідження складається зі вступу, шести розділів, висновків до них, загальних висновків, списку використаних джерел і додатків. Обґрунтованість і достовірність отриманих результатів і висновків дослідження обумовлені застосуванням комплексу взаємодоповнюючих методів наукового пошуку (теоретичних, емпіричних, статистичних).

Найбільш суттєвими результатами дисертації вважаємо розробку структури готовності викладача дошкільної педагогіки і психології до інноваційної професійної діяльності (ціннісно-мотиваційний, інформаційно-когнітивний, операційно-діяльнісний, особистісно-креативний, професійно-рефлексивний компоненти), обґрунтування концепції та моделі підготовки майбутніх викладачів дошкільної педагогіки і психології до інноваційної професійної діяльності (складові моделі: цільова, теоретико-методологічна, змістово-технологічна, критеріально-результативна), інноваційну складову змісту дисциплін професійно-педагогічної підготовки та асистентської практики, етапи виконання студентами інноваційного навчально-методичного проекту, систему творчих і дослідницьких завдань

інноваційного спрямування для самостійної роботи, критерії готовності майбутніх викладачів дошкільної педагогіки і психології до інноваційної професійної діяльності (ціннісно-мотиваційний, інформаційно-когнітивний, операційно-діяльнісний, особистісно-креативний, професійно-рефлексивний) та зміст їх прояву за рівнями (репродуктивний, конструктивний, інноваційний).

Практичне значення отриманих результатів дослідження полягає в тому, що розроблено і впроваджено у процес професійної підготовки майбутніх викладачів дошкільної педагогіки і психології: модулі «Загальні основи педагогіки вищої школи», «Основи дидактики вищої школи», «Теоретико-методичні засади комунікативної компетентності викладача вищої школи», «Засоби педагогічного спілкування»; навчально-практичний посібник «Педагогічна практика: наскрізна програма, методичні рекомендації, нормативна база» (у співавторстві); навчально-методичний посібник «Підготовка майбутніх викладачів вищої школи до інноваційної професійної діяльності: асистентська практика»; методичні матеріали для проведення семінарських і практичних занять із навчальних дисциплін «Педагогіка вищої школи», «Тренінг розвитку комунікативної компетентності викладача вищої школи», орієнтовані на викладачів і магістрантів вищих навчальних закладів.

Результати дослідження апробовано на 15 міжнародних, 6 всеукраїнських, 6 міжвузівських конференціях та відображено у 60 публікаціях, із них – 59 одноосібні, зокрема: 1 монографія; 1 навчально-методичний посібник; 6 навчально-методичних видань; 27 статей у наукових фахових виданнях України (12 з них входять до наукометричних баз); 3 статті в електронному науковому фаховому виданні; 5 статей у зарубіжних наукових фахових виданнях; 16 публікацій і тез у збірниках матеріалів міжнародних, всеукраїнських науково-практичних конференцій.

Оцінка змісту дисертації, її завершеність у цілому. Дисертаційне дослідження Л.В. Козак відрізняється цілісністю. Результати дослідження

обраної теми можна вважати достатньою мірою обґрунтованими, оскільки вони базуються на фундаментальних положеннях сучасної педагогіки, концепціях відомих вчених.

У вступі аргументовано доведено актуальність теми, коректно подано більшість пунктів понятійного апарату. Проведена експертиза виконаних завдань переконливо доводить, що автору вдалося у відповідності з нормативними вимогами та потребами конкретної проблеми, висвітлити позиції теоретичного апарату.

У першому розділі – «Науковий тезаурус дослідження проблеми» автором розкрито сутність і зміст інноваційної освіти; проаналізовано поняття, що визначають специфіку інноваційної професійної діяльності викладача дошкільної педагогіки і психології.

Дисертанткою здійснено вдалий теоретичний аналіз базових понять дослідження який дозволив дисертантці класифікувати їх на три групи: до першої групи віднесено поняття, що розкривають сутність і зміст інноваційної освіти; другої – поняття, що окреслюють специфіку інноваційної професійної діяльності викладача дошкільної педагогіки і психології, третя група репрезентована поняттями, що визначають особливості підготовки майбутніх викладачів дошкільної педагогіки і психології до інноваційної професійної діяльності.

Автором визначено поняття «інноваційна професійна діяльність викладача дошкільної педагогіки і психології» яке розглядається як багатофункціональна творча діяльність, спрямована на організацію суб'єкт-суб'єктної взаємодії в системі «викладач-студент», забезпечує розвиток інноваційної особистості студента, його готовність до застосування, розроблення та упровадження педагогічних інновацій у систему дошкільної освіти.

Підготовка майбутніх викладачів дошкільної педагогіки і психології до інноваційної професійної діяльності окреслюється автором як процес формування готовності до інноваційної діяльності та набуття досвіду такої

діяльності в інноваційному освітньому середовищі вищого та дошкільних навчальних закладів.

Поняття «готовність викладача дошкільної педагогіки і психології до інноваційної професійної діяльності» дисертантка розглядає як результат його підготовки у вищому навчальному закладі, який відображає систему мотивів, знань, умінь, навичок, професійно-особистісних значущих якостей, що забезпечують успішність інноваційної професійної діяльності викладача.

У другому розділі – «Інноваційна професійна діяльність викладача дошкільної педагогіки і психології як об'єкт наукового дослідження» - подано історико-педагогічний аналіз становлення та розвитку інноваційної педагогічної діяльності; розкрито особливості інноваційної професійної діяльності викладача дошкільної педагогіки і психології; представлено концепцію дослідження.

Цікавим на нашу думку, є визначення ознаки інноваційної професійної діяльності викладача дошкільної педагогіки і психології відповідно до рівня освіти, на якому застосовуються педагогічні інновації, класифіковано на дві групи. До першої групи (рівень вищої педагогічної освіти) віднесено: посилення уваги до формування й розвитку інноваційних якостей майбутнього фахівця дошкільної освіти; поєднання навчальної, наукової та практико-орієнтованої діяльності, в основі якої лежить активна участь в оволодінні і створенні освітніх новацій; запровадження сучасних освітніх, інноваційних технологій, форм, методів і засобів навчання у вищій школі; забезпечення психолого-педагогічних умов для становлення студента як суб'єкта інноваційної діяльності; готовність до впровадження інновацій у професійну підготовку майбутніх фахівців дошкільної освіти. До другої групи (рівень дошкільної освіти) включено: усвідомлення нових цілей і завдань дошкільної освіти; оволодіння системою знань щодо розвитку особистості дітей дошкільного віку; уміння розробки нового змісту дошкільної освіти, нових методик і технологій навчання та виховання дітей; здатність створювати інноваційне освітнє середовище в системі дошкільної

освіти; спрямованість інноваційної діяльності на збереження і зміцнення фізичного та психічного здоров'я дітей дошкільного віку, становлення їхньої «Я-концепції».

Проведений ґрунтовний аналіз наукової літератури дозволив автору сформулювати та обґрунтувати концепцію дослідження підготовки майбутніх викладачів дошкільної педагогіки і психології до інноваційної професійної діяльності, яка ґрунтується на системному, аксіологічному, акмеологічному, особистісно орієнтованому, рефлексивно-діяльнісному, культурологічному, компетентнісному, дослідницькому, індивідуально-творчому, андрагогічному підходах та розкрито їх зміст.

У третьому розділі – «Теоретичні засади та сучасна практика підготовки майбутніх викладачів дошкільної педагогіки і психології до інноваційної професійної діяльності» - проаналізовано проблему підготовки майбутніх викладачів дошкільної педагогіки і психології до інноваційної професійної діяльності у сучасній педагогічній теорії та за кордоном; подано характеристику нормативно-правової бази та навчальних планів і програм підготовки майбутніх викладачів дошкільної педагогіки і психології до інноваційної професійної діяльності; розкрито сучасний стан підготовки майбутніх викладачів дошкільної педагогіки і психології до інноваційної професійної діяльності.

Аналіз підготовки майбутніх викладачів дошкільної педагогіки і психології в умовах магістратури в Україні засвідчив, що в основу покладено Галузевий стандарт вищої освіти. На основі аналізу освітньо-кваліфікаційної характеристики магістра дошкільної освіти розглянуто вимоги до викладача дошкільної педагогіки і психології, що визначають його готовність до інноваційної професійної діяльності. Такі вимоги охоплюють навички самостійного проведення наукових досліджень із різних аспектів проблеми вищої педагогічної і дошкільної освіти, уміння вивчати й узагальнювати передовий педагогічний досвід, оцінювати інноваційні стратегії і тактики навчання і виховання у закладах освіти, застосовувати і розробляти нові

педагогічні технології для удосконалення освітнього процесу у вищому та дошкільному навчальному закладі.

Вивчення сучасного стану підготовки майбутніх викладачів дошкільної педагогіки і психології до інноваційної професійної діяльності (562 магістранти) засвідчило, що 60 % респондентів умотивовані на оволодіння педагогічними інноваціями. Провідними мотивами є: професійний розвиток (24 %), інтерес до нового (22 %), прагнення вдосконалювати навчально-виховний процес (21 %), бажання підвищити професійний статус (19 %), приклад колег (8 %), вимоги викладача (6 %).

У четвертому розділі – «Концептуальні засади підготовки майбутніх викладачів дошкільної педагогіки і психології до інноваційної професійної діяльності» - обґрунтовано структуру готовності викладача дошкільної педагогіки і психології до інноваційної професійної діяльності; розкрито критерії, показники та рівні готовності майбутніх викладачів дошкільної педагогіки і психології до інноваційної професійної діяльності; подано концепцію та модель підготовки майбутніх викладачів дошкільної педагогіки і психології до інноваційної професійної діяльності.

У процесі дослідження автором була розроблена модель підготовки майбутніх викладачів дошкільної педагогіки і психології до інноваційної професійної діяльності, що має: цільову; теоретико-методологічну; змістово-технологічну; критеріально-результативну складові.

У розробленій Л.В. Козак моделі основна увага акцентується на змістовно-технологічній складовій яка охоплює етапи підготовки майбутніх викладачів дошкільної педагогіки і психології до інноваційної професійної діяльності: діагностично-мотиваційний (вихідний рівень готовності до інноваційної професійної діяльності, стійка мотивація до інноваційної діяльності, потреба в особистісному і професійному розвитку); інформаційно-пізнавальний (формування цілісного образу інноваційної професійної діяльності); проектно-пошуковий (формування інноваційних умінь професійної діяльності); діяльнісно-творчий (оволодіння інноваційним

стилем професійної діяльності); рефлексивно-оцінювальний (уміння проводити саморефлексію творчої позиції магістранта, контроль, оцінювання результатів навчально-інноваційної діяльності). Означені етапи взаємопов'язані, мають свої фахові завдання, освітньо-виховний потенціал, спрямований на формування готовності майбутніх викладачів до інноваційної професійної діяльності.

У п'ятому розділі – «Організаційно-методичні засади підготовки майбутніх викладачів дошкільної педагогіки і психології до інноваційної професійної діяльності» - обґрунтовано відбір змісту навчального матеріалу для підготовки майбутніх викладачів дошкільної педагогіки і психології до інноваційної професійної діяльності; визначено організаційні форми підготовки майбутніх викладачів дошкільної педагогіки і психології до інноваційної професійної діяльності, методи формування готовності майбутніх викладачів дошкільної педагогіки і психології до інноваційної професійної діяльності.

Важливе значення у підготовці майбутніх викладачів дошкільної педагогіки і психології до інноваційної професійної діяльності, на думку автора, набуває асистентська практика. У дослідженні вона розглядається як важлива складова професійної підготовки майбутніх викладачів, спрямована на реалізацію у спеціально створених умовах набутих магістрантами інноваційних предметно-фахових, науково-дослідницьких, проектувально-методичних, психолого-педагогічних знань та умінь.

У роботі визначено психолого-педагогічні умови проведення інноваційно-орієнтованої асистентської практики. До таких умов віднесено мотивацію до інноваційної діяльності, створення навчальної атмосфери співпраці і співтворчості, а також орієнтацію на реалізацію андрагогічних принципів навчання, опору на інноваційний досвід професійної діяльності.

У шостому розділі – «Організація та результати педагогічного експерименту» - розкрито етапи та методику організації експериментальної

роботи; проаналізовано та узагальнено результати педагогічного експерименту.

Педагогічний експеримент проводився впродовж п'яти років (з 2010 до 2014). Мета формувального експерименту полягала в експериментальній перевірці розробленої моделі та організаційно-методичних засад підготовки майбутніх викладачів дошкільної педагогіки і психології до інноваційної професійної діяльності. Формувальний експеримент проводився за такими етапами: підготовчий, основний, підсумково-аналітичний, контрольно-узагальнюючий.

Для проведення формувального експерименту було утворено 6 контрольних (94 магістранти) та 6 експериментальних (98 магістрантів) груп.

Під час дослідження здійснено відбір та модифікацію методик проведення формувального етапу експерименту; були розроблені питання авторських анкет для визначення наявності та особливостей ціннісно-сміслової орієнтації на інноваційну професійну діяльність, опитувальники та тести для оцінювання сформованості інформаційно-когнітивного компоненту, розроблено практичні завдання для оцінювання операційно-діяльнісного компоненту готовності майбутніх викладачів до інноваційної професійної діяльності.

Аналіз результатів педагогічного експерименту засвідчив, що готовність майбутніх викладачів дошкільної педагогіки і психології до інноваційної професійної діяльності в експериментальних групах за визначеними компонентами вищі, ніж у контрольних.

Про результативність проведеної дисертанткою роботи свідчать вісім довідок з вищих навчальних закладів та використання статистичних методів дослідження (критерій Стюдента), що забезпечують достовірність і надійність результатів дисертації.

Висновки дослідження є достатньо обґрунтовані. Виклад матеріалу в пропонованому дослідженні послідовний, має науковий характер та

прикладне значення. Хотілося б відзначити ґрунтовні додатки, що поглиблюють і увиразнюють уявлення про цілісне дослідження.

Зміст автореферату Л.В. Козак ідентичний до основних положень дисертації. Отже можна з впевненістю стверджувати про уміння здобувача проводити науковий пошук, аналізувати та узагальнювати накопичений матеріал, робити самостійні висновки.

Дискусійні положення та зауваження до змісту дисертації.
Враховуючи позитивні сторони дисертаційного дослідження варто відмітити, на мій погляд, і наступні зауваження та побажання:

1. Більшій чіткості вимагає формулювання окремих положень дисертації у § 1.2 та § 1.3 які іноді перенасичені зайвою описовістю.

2. Розглядаючи особливості інноваційної професійної діяльності викладача педагогіки і психології (§ 2.2) Л.В. Козак бажано було б в кінці параграфа (С. 110-111) зробити більш ґрунтовний висновок, а не обмежуватись лише описом професійною позицією викладача.

3. На наш погляд дещо розпорошено по змісту дисертації структура готовності майбутнього викладача дошкільної педагогіки і психології до інноваційної діяльності, а саме компоненти готовності до інноваційної діяльності частково описуються на С. 115-119, а критерії, показники та рівні готовності подані у роботі на С. 251-265. Можливо краще було б переставити структуру готовності майбутнього викладача дошкільної педагогіки і психології у вигляді таблиці.

4. На наш погляд визначаючи принципи реалізації інноваційної освіти у вищих навчальних закладах автору варто було б більш ґрунтовно розкрити особливості реалізації зазначених принципів.

5. Не зважаючи на достатньо ґрунтовний опис змістовно-технологічної складової підготовки майбутніх викладачів дошкільної педагогіки і психології до інноваційної професійної діяльності, а саме: особливості організації змісту, форм та практики підготовки до інноваційної професійної діяльності, майже поза увагою дослідниці залишились інноваційні методи, а

саме: їх змістове наповнення, які впроваджувались у процесі дослідно-експериментальної роботи.

6. В теоретичному розділі дисертації не завжди чітко представлена власна позиція її автора стосовно певних теоретичних положень, визначень окремих понять, які стосуються досліджуваної проблеми.

Однак, зазначені вище побажання не зменшують наукової (теоретичної та практичної) значущості дослідження та високої його оцінки в цілому.

Висновок. На основі вивчення цієї дисертаційної роботи можна дійти висновку, що дисертація є самостійним і завершеним науковим педагогічним дослідженням. За характером фактичного матеріалу, ступенем його кількісного і якісного аналізу, рівнями новизни і значущості результатів дослідження для педагогічної науки і практики, обґрунтованості висновків дисертація Людмили Василівни Козак «Теоретико-методологічні засади підготовки майбутніх викладачів дошкільної педагогіки і психології до інноваційної професійної діяльності» відповідає вимогам Порядку присудження наукових ступенів і присвоєння вченого звання старшого наукового співробітника, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 24.07.2013 року № 567, а її автор заслуговує на присудження йому наукового ступеня доктора педагогічних наук за спеціальністю 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти.

Офіційний опонент:

доктор педагогічних наук, професор,
професор кафедри
педагогіки і методики початкового навчання
Інституту педагогіки і психології
Національного педагогічного університету
імені М. П. Драгоманова

О. В. Матвієнко